

ТМГ. XXXVII	Бр. 2	Стр. 829-842	Ниш	април - јун	2013.
-------------	-------	--------------	-----	-------------	-------

UDK 796+32+005

Оригиналан научни рад

Примљено: 15. 12. 2012.

Одобрено за штампу: 04. 06. 2013.

Звездан Савић
 Ненад Стојиљковић
 Универзитет у Нишу
 Факултет спорта и
 физичког васпитања
 Ниш

СПОРТ, ПОЛИТИКА, БИЗНИС – БОРБА ЗА СТАТУС

Апстракт

Спорт, политика и бизнис представљају нераскидиво тројство још од античких времена и организовања античких олимпијских игара. Поводи за организовање античких олимпијских игара у много већој мери су одражавали циљеве политике и бизниса, него ли спортске мотиве. Ово античко наслеђе наставиле су да „гаје“ и модерне олимпијске игре. Овај рад има за циљ да хронолошким представљањем најочигледнијих примера повезаности спорта, политике и бизниса представи непрекидну тежњу политичара да кроз спорт остваре политичке циљеве, бизнисмена да остваре профит и на крају спортиста да својом виртуозношћу стекну славу. У тој борби за статус спорт често губи своје позитивне атрибуте, а спортско игралиште постаје поприште политичких сукоба и надметања моћних мултинационалних компанија. Критичким промишљањима о тамној страни спорта могуће је демистификовати спорт, демитологизовати га и, коначно, разумети спорт и његову улогу у савременом друштву.

Кључне речи: политика, бизнис, спорт, олимпијске игре

SPORT, POLITICS AND BUSINESS – A STRUGGLE FOR STATUS

Abstract

Sport, politics, and business have represented an indivisible trinity ever since the ancient times and the organization of the original Olympic Games. The reason for the organization of the ancient Olympic Games reflected to a much greater extent the political and business aims than sport motives. This ancient legacy was “nurtured” by

snesadif@yahoo.com

the modern Olympic Games. This paper aims to provide a chronological account of the most obvious examples of the connection between sport, politics, and business and to outline the incessant desire of politicians to use sport to achieve political goals, of businessmen to make a profit, and of athletes to use their abilities to achieve fame. In this struggle for status, sport often loses its positive attributes and the sport playground becomes a battlefield for the political conflicts and disputes of powerful multinational companies. A critical view of the dark side of sport can demystify sport, demythologize it, and, finally, lead to an understanding of sport and its role in modern society.

Key words: Politics, Business, Sport, The Olympic Games

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Да ли заиста разумемо спорт? Да ли смо се икада запитали о начину на који спорт функционише? Можемо ли да одвојимо хиперболисање спорта од његове реалности или митове од чињеница? Нажалост, велики је број гледалаца, навијача, али и спортиста и друштвено-спортских радника који површно и без критичког става узимају ствари здраво за готово, високо вреднујући све оно што се у спорту дешава. Циљ овог рада је да се спорт сагледа критички постављајући бројна питања. Овај рад има за циљ да одговори на питање како спорт заиста функционише, ко у спорту има моћ, а ко је нема, ко има користи од постојећих друштвено-спортских аранжмана, а ко не? Ова питања разоткривају постојеће митове, стереотипе, имиџ који диктирају медији и официјалне догме. Одговори на ова питања помажу нам да демистификујемо спорт, да га демитологујемо и да га истински разумемо. Овај рад биће базиран на критичким промишљањима о најупечатљивијим примерима повезаности спорта, политике и бизниса. Спорт је сам по себи контрадикторан. С једне стране, он нам пружа узбуђење, уживање, радост, емоционалну испуњеност кроз учествовање или посматрање изузетних спортских достигнућа, постизање рекорда, уметничког израза и надмоћи, а са друге стране, на очиглед јавности приказује бројне скандале, допинг афере, колегијалне хипокризије, бојкоте, злоупотребе и инструментализовање спорта од стране политичких и економских моћника.

ТЕОРИЈСКО-ИСТОРИЈСКИ АСПЕКТИ

Потреба да се по сваку цену победи креирала је фасцинирајућу дихотомију у свету спорта. Уобичајено је да се спортисти славе као национални хероји, а да се сам спорт сматра инструментом који ће нас подучити истинским вредностима, као што су интегритет, поузданост, осећај одговорности. Међутим, проблем настаје када на

површину испливају спортске преваре, намештене утакмице, скандали са дрогом, насиље на спортском терену и око њега. Каква је онда улога спорта? Много је примера у којима је спортско борилиште било позорница на којој ће се започети решавање међуетничких, расних, класних, религијских или националних проблема, и где су спортисти и њихови тимови постајали симболи већих друштвених групација. Управо из ових разлога често се може чути да је спорт више од игре (Живановић, 2000), али и да је спорт остао без игре (Кокковић, 1986). Спорт данас заузима централно место у друштвеном и технолошком развоју масовних медија, нарочито у области телекомуникација и дигиталној телевизији. Он представља круцијални медијум кроз који специфичне популације и политичка елита комуницирају и остварују интеракцију на глобалној сцени.

Хуизинга је истицао да је сваки народ, без обзира на то којој култури припадао, упражњавао извесне облике физичких активности базиране на игри. Код њих се покрет користио као уобичајена свакодневна рутина и колективни ритуал (Huzinga, 1992). Први примери организовања игара у свету највероватније су се појавили као форме различитих комбинација физичких активности и религијских ритуала (Guttmann, 1978). Игре су тада биле тесно повезане са социјалним структурама, друштвеним односима, системом веровања у друштву из ког су проистекле. И поред тога што су игре најчешће служиле обнављању и поновном афирмисању постојећих система моћи и доминирајуће идеологије, оне су понекад служиле и као место где ће се пружити отпор и изразити незадовољство (Guttmann, 1994). Разноврсност форми игара, као и њихова разноврсна динамика указивали су на то да се ради о културној пракси која може послужити различитим друштвеним циљевима и која може усвојити различито значење у зависности од времена и места где се упражњава. Истраживање ових различитости пружа изванредан увид у друштвени процес, социјалне структуре и идеологије (Gruneu, 1999; Sage, 1998).

Већина историчара сматра да се физичка активност коју социолози данас идентификују са модерним спортом појавила као последица утицаја комбинације процеса рационализације, индустријализације, демократизације и урбанизације током 18. и 19. века (Coakley, 2007). У том периоду различите форме физичких активности и игара постају институционализоване, такмичарске игре и надметања која се одвијају према усвојеном систему правила и које граде све снажније везе са мноштвом процеса и структура у друштву. У различитим срединама, у зависности од услова, организовани спорт се до одређеног нивоа имплементирао у процес друштвеног развоја, у структуре породичног живота, процес социјализације и образовања, формирања идентитета и политичког управљања, трговине и економије, процес глобализације и развоја медија.

Формирање првих спортских друштава, односно гимнастичких друштава, што би био аутентичнији термин, блиско су повезана са формирањем држава и изграђивањем националног идентитета у 18. и 19. веку. Гимнастичка друштва била су педагошки и политички инструмент за конструисање националног идентитета. Стављање појединца у службу државе било је производ стратегије акултурације и национализације маса на исти онај начин као што је то чинило учење језика и националне културе. Немачки турнерски систем Фридрих Лудвиг Јана и чешки соколски покрет Мирослава Тирша типични су примери наведеног деловања. Јан је сматрао да је физичко васпитање морало да ствара јаке и одважне ратнике за одбрану од Француске, па је у складу са својим ставом врло интензивно и предано радио на јачању немачке нације путем телесних вежби. Сличне околности мотивисале су и Мирослава Тирша да формира Прашко тело-вежбено друштво које ће касније добити назив Соко. У времену када су немачки студенти почели да се издвајају и да оснивају турнерска друштва, Тирш је организовао вежбање чешких студената. С обзиром на то да су услови живота националне мањине у Аустрији били врло тешки, у основи ове гимнастичке организације било је буђење националне свести и јачање патриотизма (Живановић, 2000).

За разлику од политичких прилика и друштвених услова који су утицали на формирање првих спортских друштава у централној и западној Европи, у Енглеској су владали потпуно другачији услови, гимнастика није имала исти утицај, а неки други фактори детерминисали су конституисање националног идентитета. Сама чињеница да се Енглеска налазила на острву сачувала је од проблема континенталне Европе. Други важан податак је да је Енглеска врло ретко била у ситуацији да брани своју територију, свој језик и своју културу од спољашњих утицаја. Трећа околност, не мање битна, јесте да су индустријска револуција и економски либерализам настали у Енглеској. Богатство и моћ заједно са најмоћнијом морнарицом тога доба допринели су да Енглеска за само неколико деценија изгради највећу колонијалну империју. Стога, милитантни и дисциплиновани гимнастичари никада на овим просторима нису били инструмент за обликовање и интегрисање широких народних маса (Arnaut & Riordan, 1998).

Чак и данас, спорт конституише значајан део друштвеног, културног, политичког и економског фабриковања већине друштава. Као културолошка пракса, организовани спорт заузима веома значајно место у животима људи и група, организација, заједница и друштава. Поред тога што закупљује индивидуалну и колективну пажњу, спорт је уплетен у односе центара моћи и идеолошких формација повезаних са друштвеним класама, расама, етничким заједницама или физичким способностима. Због тога што је спорт дру-

штвена конструкција, он се може развијати око различитих идеја о природи људског тела или човека уопште, али и око идеје узајамне повезаности и изграђивања односа, експресија и компетенција, људских способности и потенцијала, око идеје важног и неважног у животу.

КАРАКТЕРИСТИЧНЕ ВЕЗЕ – БОРБА ЗА СТАТУС

Коегзистенција спорта и политике датира из 8. века пре наше ере, када је успостављена институција олимпијског примирја (екехирија) потписивањем споразума између елидског краља Ифита, и спартанског краља Ликурга. Затим би све остале грчке државице ратификовале овај споразум који се сматрао трајним имунитетом светишта у Олимпији (Савић, 2008). Примирје, које је данас познато као олимпијско примирје, пружало је могућност спортистима, тренерима, лекарима, гледаоцима, рођацима такмичара, филозофима, уметницима и осталима да безбедно допутују у Олимпију, где су се игре одржавале, да тамо безбедно бораве и да се по завршетку игара безбедно врате својим домовима.

Античке олимпијске игре биле су свечаност која је спадала у категорију култа у коме се могло учествовати само ако је појединац припадао грчком народу и ако није носио никакву срамоту (Савић, 2008). Управо из ових разлога варварима и осуђеницима било је забрањено учешће на олимпијским играма и другим сличним свечаностима. Кренемо ли да анализирамо поводе за организовање игара у античкој Грчкој, доћи ћемо до закључка да спорт античког доба није био лишен утицаја политике. Савић (2008) наводи следеће поводе за организовање игара

- 1) у част неког краља који је погинуо
- 2) у част повратка неке истакнуте личности
- 3) поводом неких свечаности религијског карактера
- 4) у част неког бога
- 5) у част неког новог склопљеног савеза
- 6) у част неке војне победе
- 7) из политичких разлога.

Очигледно је да су се поводи за организовање игара у античкој Грчкој већим делом заснивали на војно-политичким и геополитичким мотивима, затим на религијским, а тек можда на крају на мотивима тзв. калокагатије, односно јединству и хармонији телесног, интелектуалног и душевног развоја. Античке олимпијске игре настале су у тренуцима бурних политичких превирања и представљале плод неопходних политичких решења.

Оснивач међународног олимпијског комитета и обновитељ олимпијских игара француски педагог барон Пјер де Кубертен био је свестан да без политичке моћи нема напретка. Из тих разлога он је

на конгрес који се одржао на Универзитету Сорбона у Паризу 1894. године позвао академике, сенаторе, чланове парламента, амбасадоре, личности из мировног покрета, истакнуте појединце из Европе и Америке, од којих су неки касније постали добитници Нобелове награде. Париским конгресом, како се називао скуп у Сорбони на коме је конституисан МОК, председавао је Барон де Курсел, под покровитељством краља Белгије, принца од Велса, престолонаследника Шведске, престолонаследника Грчке и великог војводе Владимира из Русије.

Пјер де Кубертен је једном приликом изјавио:

„Свака институција, свако стварање, ма шта год то било, развија се у сагласју са обичајима и пасијама одређеног тренутка. Данас се политика инфилтрира у средиште свих проблема. Како онда спорт, мускуларизам и олимпизам сами могу да побегну? Међутим пустошења која она може да проузрокује налазе се само на површини. У стварности, институције готово увек пролазе кроз два типа развоја. Први је развој спољашњег изгледа, а други развој душе. Први покушава да заступа неке облике моде, и да се мења у складу са модним хировима, док други остаје константан као и принципи на којима ова институција почива, она еволуира споро и здраво, у сагласју са самим људским законима. Олимпизам припада овој другој категорији“ (Kristy, 1995).

Пјер де Кубертен није оклевао да у својој кампањи коју је водио, промовишући спорт и идеју олимпизма, оствари блиску сарадњу са тадашњом Лигом народа и Међународном организацијом рада која је наставила да живи као агенција Уједињених нација и након гашења Лиге народа. Ове релације претеча су правног регулисања односа и заједничког деловања једне спортске организације какав је МОК и Уједињених нација, Европске уније, Већа Европе, Унеска.

Упркос томе, чак и данас, појединци тврде да не би требало мешати спорт и политику. За овакву тврдњу се најблаже може рећи да је наивна. Прве модерне олимпијске игре представљале су плод одређене међународне политике, а такође и 1) покушај приближавања људи и народа, јер се осећала надолazeћа катастрофа Првог светског рата, али и 2) покушај успостављања интернационалних путева светском капиталу (Живановић, 2000). Стављати спорт изнад политике игноришући политичке тензије између држава немогућ је подухват, али је зато могуће, и неопходно, идентификовати факторе који би у датом историјском тренутку оправдали употребу спорта за остваривање крајњих политичких циљева.

Већина држава данас у својим владама има формирана министарства за спорт, тако да је свако опирање упливу политике у спорт излишно јер је она већ институционализована и регулисана државном стратегијом. Појединост која може довести до неразумевања повезаности спорта и политике јесте политика која експлоатише спорт

зарад остваривања неког политичког исхода, зарад промовисања неке политичке идеје, промовисања идеје једног народа као наднације, промовисања проблема једног народа, стварања политичког имиџа итд.

Ескалација политичког диктата у пропагандне сврхе догодила се неколико пута у скоро 120 година дугој историји олимпијских игара (Берлин 1936, Минхен 1972, Москва 1980, Лос Анђелес 1984, Сеул 1988.). Прва озбиљнија политизација олимпијских игара догодила се већ на самом почетку, када се поставило питање града домаћина првих модерних олимпијских игара. Пјер де Кубертен се залагао да домаћин буде Париз, чиме би он на прави начин остварио свој главни циљ, уздизање француске нације, а по мишљењу једног од његових највећих критичара Љубодрага Симоновића и остваривање колонијалне експанзије Француске. Међутим код већина чланова МОК-а превагнуо је став да Атина једина може да буде град домаћин који ће први наставити традицију античких олимпијских игара. Поједини грчки политичари нису били одушевљени одлуком да њихова држава буде домаћин овако велике и скупе манифестације, показујући велику превртљивост у преговорима са представницима МОК-а. Грчки премијер Харилаус Трикупис јавно се успротивио одржавању игара у Атини. Постепено се, након низа преговора, створила повољна атмосфера за одржавање игара и сва енергија усмерила ка прибављању новца и решавању неких организационих проблема (Скемблер, 2007), а прве модерне олимпијске игре су убрзо добиле и своје велике спонзоре и међу њима једног од главних покровитеља, богатог Грка, Георгиоса Аверофа. Авероф је финансирао реконструкцију олимпијског стадиона и његово облагање белим мермером. Игре које су касније одржаване у Паризу, Сент Луису и Лондону суочиле су се са озбиљним проблемима у организацији, прикупљању финансијских средстава и стварању публицитета. Пре свега из економских разлога ове игре су се везивале за велике Светске изложбе, а обострана пропаганда је помагала да се преброде одређени финансијски проблеми.

Један од најупечатљивијих примера коришћења игара у политичке сврхе јесу олимпијске игре одржане у Берлину 1936. године. Сам избор града домаћина ратификовао је потпуну реинтеграцију послератне Немачке, која од тог тренутка престаје да буде нација изгнаника из света међународног спорта. У тренутку избора домаћина олимпијских игара 1931. године у Немачкој су на власти били представници коалиције центра на челу са Хајнрихом Брунингом, канцеларом Вајмарске Републике. Међутим, 1933. године, само шест дана по формирању Берлинског олимпијског организационог комитета, на чело Немачке долази нови канцелар, представник националсоцијалистичке партије Адолф Хитлер. Ако изузмемо сваку оправдану забринутост чланова МОК-а у вези са нацизмом, код њих се бојазан

и сумња у организацију јавила и због чињенице да су нацисти на спорт гледали као на британски производ који је много више универзалан него ли партикуларан, што се у бити није поклапало са њиховом политиком. Међу најзначајнијим карактеристикама модерног спорта, у теорији ако не и у пракси, била је једнакост и толеранција. У британској верзији модерног спорта није било речи о расним, идеолошким или религијским детерминантама спортског успеха. Овакво виђење спорта представљало је својеврсну анатему за нацисте који су били посвећени примитивном веровању у расну супериорност Аријеваца. Нацистички концепт спорта врло се мало разликовао од традиционалног турнерског система чији су представници били бранитељи жестоке, националистичке, немачке верзије гимнастичког вежбања. Међутим, Хитлер се по свом доласку на чело Немачке није противио организовању олимпијских игара и није, као што су многи очекивали, стопирао нити успоравао процес припрема игара. Јозеф Гебелс, министар информисања у Хитлеровој влади, препознао је у олимпијским играма сјајну могућност за демонстрирање немачке виталности и способности за савршену организацију. Из тих разлога Немачка, не штедећи новац, ради на организацији олимпијских игара. Адолф Хитлер је са позиције шефа државе урадио све да ове игре инструментализује и искористи њихов огроман публицитет у читавом свету не би ли немачки народ промовисао као наднацију. Нацистички пропагандни апарат учинио је много како би се ове игре фаворизовале и поставиле далеко испред свих до тада организованих игара. Они су искористили крајње ослабелог и остарелог Пјера де Кубертена, који је истицао да су ове грандиозне игре биле организоване „хитлеровском снагом и дисциплином“ и да су „сјајно служиле олимпијском идеалу“ (Teichler, 1982). У његову част Хитлер једном од улаза на стадиону даје име Пјер де Кубертен. Авери Брендџ, истакнути члан МОК-а у време одржавања игара у Берлину, и председник МОК-а од 1952. до 1972. године, у званичном извештају публикованом 1937. године написао је да су ове игре оствариле огроман успех и да су

„испуњавајући визију њиховог оснивача, барона Пјера де Кубертена, још једном показале да ова велика прослава која се одржава сваке четврте године, представља један од најјачих утицаја усмерених ка постизању међународног мира и хармоније икада осмишљених“ (Report: 1936. Games of the XI Olympiad, 1937).

Само две године касније, 1. септембра 1939. године, у Берлину је издата наредба да се изврши инвазија на Пољску, чиме је започет један од најдеструктивнијих ратних сукоба икада познатих човечанству.

Кроз посебно опасну кризу олимпијске игре пролазе 1972. Године када су у Минхену, у олимпијском селу, страдали израелски

спортисти. Овог пута олимпијске игре искоришћене су као позорница за представљање и решавање проблема Палестинаца и њиховог сукоба са Израелом. Епилог ових игара био је 11 погинулих израелских спортиста и тренера, четири палестинска терориста и једног немачког полицајца. Након једног дана прекида и одржавања комеморације настрадалим члановима израелског олимпијског тима председник МОК-а Авери Брендџ доноси одлуку да се игре наставе јер ће се на тај начин показати да су снажније и истрајније од политичких утицаја. На следећим играма 1976. године у Монтреалу се поново осећала криза. Москва их делимично угрожава када спортисти тадашњег западног блока земаља окупљених око САД бојкотују игре, а Лос Анђелес дели олимпијски свет на два дела, што је уједно и била највећа опасност после Другог светског рата. Зато данас олимпијске игре не треба посматрати само по спољним манифестацијама спортских остварења, већ по мотивима који доводе савремени спорт у своју противуречност и то са спортско-техничког, етичког и политичког аспекта. Бројни политички проблеми појединих земаља врло често су преламани преко олимпијских игара.

Недавно је покренута иницијатива групе источнонемачких олимпијца који од државе захтевају да има надокнади штету нанету крајем седамдесетих и током осамдесетих година прошлог века када су као спортисти били злоупотребљени зарад постизања политичких циљева државе. У том периоду источнонемачки спортисти доминирају европском и светском спортском сценом демонстрирајући снагу владајућег социјалистичког режима и промовишући источнонемачки народ као здраву спортску нацију насталу у послератном социјалистичком „рају“. Међутим, у средишту њиховог успеха крије се илегални допинг програм вођен на највишем националном нивоу и диктиран од стране истакнутих политичких лидера. Реч је о највећој организованој допинг афери икада виђеној у свету спорта (Frankе & Berendonk, 1997). Када је 1961. године Немачка држава подељена, лидери Источне Немачке трагали су за нечим што би показало супериорност њиховог друштва у односу на западни свет. Државни врх одлучио је да то буде спорт који је још много пре тога дефинисан као „рат без оружја“ или „рат пријатељским оружјем“. Ово је била идеална прилика да се кроз тзв. спортску револуцију и доминацију на међународној спортској сцени промовише социјалистичко друштвено уређење. У држави се организује све већи број института за спорт и спортских школа које ће похађати деца селекционисана и предиспонирана за бављење врхунским спортом. Читав систем био је подређен спорту и великим јавним спортским манифестацијама које су промовисале снагу нације. Седамдесетих година врхунски источнонемачки хемичари и фармаколози у спрези са политичким лидерима жељним врхунских спортских резултата почињу на најбо-

љим немачким спортистима да примењују анаболичке стероиде, допинг супстанцу засновану на мушком полном хормону, тестостерону. Овај програм допринео је да источњонемачки спортисти буду апсолутно најбољи у великом броју спортова, како на олимпијским играма тако и на важним европским и светским првенствима. Идејни вођа читавог програма био је Манфрид Евалд, министар спорта у влади Источне Немачке од 1961. до 1988. године и председник олимпијског комитета Источне Немачке од 1973. до 1990. године. Откривање тамне стране медаље показало је да је спортистима, а нарочито спортисткињама, обухваћеним овим програмом одузето много. Поједине спортисткиње су због примене анаболичких стероида доживеле озбиљне телесне, морфолошке, моторичке и функционалне трансформације, попримајући телесну грађу и секундарне сексуалне карактеристике мушкараца. Хајди Кригер, источњонемачка атлетичарка, освајач златне медаље у бацању кугле на европском првенству 1986. године једна је од жртава утицаја државне политике на спортисте. Примена андрогених хормона је у њеном случају допринела да врло озбиљним телесним, али и психичким трансформацијама, за њу једино решење буде промена пола, што је она и учинила оперативним путем 1997. године када је постала Андреас Кригер. Кригер је само једна од десет хиљада источњонемачких спортиста која је била допингована не би ли својим резултатима доказала моћ једне државе и њеног политичког система (Prakash, 2012).

Такође су бројни примери и из бивше Југославије, примери у којима је спорт коришћен да би се створио привид братства и јединства у ондашњој великој држави СФРЈ, када су се успеси словеначких такмичара прослављали у Београду као сопствени успеси, а када је дошло време цепања СФРЈ спортски стадиони искоришћени су као место распиривања националне мржње и међуетничких сукоба. Први сукоби између Хрвата и Срба догодили су се управо на фудбалским стадионима. Утакмица између загребачког Динама и београдске Црвене звезде остаће упамћена не због фудбала, већ због туче између навијача Динама Бед Блу Бојса и Делија, навијача Црвене звезде. Овај сукоб врло брзо се пренео на истински ратни фронт.

Нису ретки ни случајеви малих и потпуно анонимних нација (неке афричке и азијске нације) које упињу све своје снаге не би ли се промовисале кроз одређене спортове (Стојиљковић, 2010). Један од најтипичнијих примера где је спортски меч, у овом случају фудбалски меч, био повод за започињање ратних сукоба јесте случај Хондураса и Салвадора из 1969. године. Ове две државице су пролазиле кроз врло озбиљну политичку кризу узроковану проблемима имиграције становништва, вођењем лоше и монополистички настројене аграрне политике која је ескалирала након покушаја владе Хондураса да наведени проблем реши реформом закона о вођењу пољо-

привредног газдинства. За улазак у ратни сукоб недостајала је само нека иницијална каписла коју је, како ће се касније испоставити, представљао фудбалски меч између репрезентације Хондураса и Салвадора одигран 26. јуна 1969. године у квалификацијама северно-америчке групе за Светско првенство у Мексику. Убрзо потом, 14. јула 1969. године, Салвадор је извршио ваздушне нападе на Хондурас, са изговором да влада Хондураса није предузела ефикасне мере да казни злочине настале у сукобу навијача двеју држава који су окарактерисани као геноцид, као ни да исплати Салвадору обештећење и трошкове реконструисања (Goldstein, 1992). Након четири дана ратних сукоба и апела владе Хондураса, Међународна организација САД је интервенисала и зауставила обострана ратна дејства 18. јула 1969. године. Овај четвородневни ратни сукоб остаће упамћен у историји под називом „фудбалски рат“ и заувек ће представљати преседан у коме је наводно спорт био узрок почетка рата.

Такмичења у снази, брзини, издржљивости одувек су заузимала значајно место у различитим културама. Међутим, између чистог значења термина спорт и ефеката које спорт има на друштво постоје веома изражене разлике. Основна карактеристика спорта у његовом изворном облику јесу његови неутрални и изоловани квалитети, лишени утицаја друштва и утицаја на друштво. Када неко трчи, скаче или баца неки спортски реквизит из чисто спортских побуда, можемо да кажемо да се ради о задовољавању исконске потребе човека за кретањем и физичким вежбањем. Посматрано издвојено од друштвеног значења, спорт подразумева игру тела и духа ради постизања здравља и осећаја среће и задовољства. Игра пружа осећај задовољства, креативности, смањује напетост. Од самог почетка физичка активност почиње да се везује за религијске ритуале, да би се касније истицала њена васпитно-образовна вредност, и коначно здравствена вредност. Међутим, данас капитал из спорта избацује религијске, педагошке па чак и националне примесе. Истовремено са дегенерацијом принципа конкуренције и учинка спортски спектакл постаје све баналнија представа која тежи таквим ефектима који ће привући пажњу маса и обезбеђивати велики број гледалаца у спортским дворанама и на стадионима. Спорт постаје средство мултинационалних компанија и економских моћника за стварање атрактивног рекламног програма који, у крајњем, служи повећању потражње за извесним производима који се рекламирају. Услед тога читава лигашка такмичења добијају нове „комерцијалне“ називе попут Фудбалска Јелен суперлига Србије, Велукс лига шампиона у рукомету, Агротив кошаркашка лига Србије итд. Прави ефекти спортских такмичења више нису победе појединаца, клубова или држава, већ повећан промет роба и бржи обрт капитала (Симоновић, 1995), а спортски рекорди постају битни само као још један корак ка остваривању ре-

кордног профита. Као последица тога, долази се у ситуацију да се уз до сада присутна три појавна облика регистрованог спорта, аматерског, врхунског и професионалног (Живановић, 2011) појављује и четврти сегмент регистрованог спорта, спектакуларни спорт. Спектакуларни спорт, стварајући привид спонтаности и неизвесности на терену праћеним фанатизованим навијањем, има задатак да код гледалаца изазове осећај да су за свој новац добили одређену количину забаве, а да као коначни исход оствари милионску добит.

ЗАКЉУЧАК

Једанод наших водећих социолога спорта Д. Коковић истиче да: „Свака расправа о односу спорта и политике најчешће се одвија у распону између два становишта: првог по којем спорт изражава друштвене и политичке односе између држава, конфликте или њихову сарадњу и представља средство политике помоћу којег се уобличавају одређене вредности; друга струја спорт сматра ‘аполитичним’ у принципу, он треба да стоји изван политике“.

Поједини истраживачи говоре о неутралности спорта уочавајући при том да спорт није заинтересован за политику, већ само политика за спорт. Они су против политизације спорта, процеса који постаје све доминантнији. У тражењу суштинске дефиниције шта заправо значи мешање политике у спорт, постављају се још нека питања. Ако се узму у обзир стечене позиције, онда је разумљиво што је у међународним форумима заједнички присутна теза да спорт и политика немају везе и да треба ослободити спорт од утицаја државе. У ствари то је својеврсна тактика и одбрана тих снага које стечене позиције и права не сматрају резултатом своје политике. За њих је сваки покушај промене тих односа мешање политике у спорт, што је такође својеврсна политика.

Историјски сагледано, различите културе, друштва и начини живљења утицали су директно на дистрибуцију спортова и њихова утемељења (од античке Грчке до данас). Античку Грчку је красила и митолошка димензија бављења физичким вежбањем, док данас имамо све више „спектакуларни спорт“ (гала спортске церемоније, параде, слетови, масовна такмичења), који у сваком случају апсолутно одговара модерном друштву. Спорт је тако све више везан за велике количине новца и различите финансијске трансакције, као и сам светски бизнис (Воџиловић, 2006).

Ослобођење спорта од политичких злоупотреба и манипулација је у ствари борба за универзалност организација и спортских манифестација, равноправност, поштовање суверенитета и независности, коегзистенцију, слободно и самостално опредељење земаља за одређена питања, борба против дискриминације, превазилажење

војно-политичких блокова и политичке поларизације у спорту. Спорт и спортске организације треба видети као место међусобног разумевања и повезивања, место на коме ће се градити мостови пријатељства и сарадње зарад стварања једног лепшег и срећнијег окружења.

ЛИТЕРАТУРА

- (1937). *Report: 1936. Games of the XI Olympiad*. Ed. Frederick W. Rubien. New York: American Olympic Committee.
- Božilović, N. (2006). *Kičkultura*. Niš: Zograf.
- Goldstein, E. (1992). *Wars and Peace Treaties, 1816-1991*. London: Routledge.
- Gruneu, R. (1999). *Class, Sports, and Social Development*. Canada: Versa Press.
- Guttman, A. (1978). *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*. New York: Columbia University Press.
- Guttman, A. (1994). *Games and Empires: Modern Sports and Cultural Imperialism*. New York: Columbia University Press.
- Живановић, Н. (2000). *Прилог епистемологији физичке културе*. Ниш: Паноптикум.
- Живановић, Н., Ранђеловић, Н., Станковић, В., & Павловић, П. (2011). *Теорија физичке културе*. Ниш: Паноптикум.
- Коковић, Д. (1986). *Спорт без игре*. Титоград: НИО „Универзитетска ријеч“, Центар за марксистичко образовање „Милун Божовић“.
- Kristy, D. (1995). *Coubertin's Olympics: How the Games Began*. Minneapolis, Minnesota: Lerner Publishing Group.
- Prakash, S. A. (2012). Drugs and Victimization in sport. In Sundaram, M. S. & Jaishankar, K. (Ed.): *International Conference on Exploring Linkages between Drug Usage and Criminal Victimization proceeding* (117–120) Tirunelveli: Manonmaniam Sundaranar University, Department of Criminology and Criminal Justice.
- Савић, З. (2008). *Историја олимпизма са олимпијским васпитањем*. Књажевац: ГИП Тимок.
- Sage, G. (1998). *Power and Ideology in American Sport: A Critical Perspective*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Симоновић, Љ. (1995). *Спорт, капитализам, деструкција*. Београд: Лорка.
- Стојиљковић, Н. (2010). Социологија и спорт. *Теме*, 34(4), 1447–1450.
- Teichler, H. J. (1982). Coubertin und das Dritte Reich. *Sportwissenschaft*, 12(1), 25.
- Franke, W. W., and Berendonk, B. (1997). Hormonal doping and androgenization of athletes: a secret program of the German Democratic Republic government. *Clinical Chemistry*. 43(7), 1262–1279.
- Huizinga, J. (1992). *Homo ludens: О подријету културе у игри*. Zagreb: Naprijed.
- Coakley, J. (2007). *Sports in Society: Issues and Controversies*. McGraw Hill.

SPORT, POLITICS AND BUSINESS – A STRUGGLE FOR STATUS

Summary

Sport, politics, and business have represented an indivisible trinity ever since the ancient times and the organization of the original Olympic Games. The reason for the organization of the ancient Olympic Games reflected to a much greater extent the political and business aims than sport motives. This ancient legacy was “nurtured” by the modern Olympic Games. This paper aims to provide a chronological account of the most obvious examples of the connection between sport, politics, and business and to outline the incessant desire of politicians to use sport to achieve political goals, of businessmen to make a profit, and of athletes to use their abilities to achieve fame. In this struggle for status, sport often loses its positive attributes and the sport playground becomes a battlefield for the political conflicts and disputes of powerful multinational companies. The urge to win at all costs has created a fascinating dichotomy in the world of sport. It is a custom to celebrate athletes as national heroes and to consider sport as an instrument that will teach us about true values such as integrity, reliability, and responsibility. However, the problem emerges when sport cheats, match fixing, drug scandals, and violence on the stadiums come to the surface. What is the role of sport in such situations? There are a lot of examples of using sport stadiums as a stage to solve interethnic, inter-racial, inter-class, religious, and national conflicts, and athletes and entire teams become symbols of larger social groups. This is the main reason why sport is more than a game and why sport became devoid of game. A critical view of the dark side of sport can demystify sport, demythologize it, and, finally, lead to an understanding of sport and its role in modern society. In the conclusion of this paper, the authors note that a new segment emerged in the official sport manifested thus far through its three segments: amateur, elite, and professional sport. The new segment is that of spectacular sport. By creating the illusion of spontaneity and uncertainty in the field, spectacular sport, followed by fanatical audience support, has a task to create an impression that the spectators have obtained a certain amount of entertainment for their money, as well as to gain millions in profit, as its final outcome.